

YERDAN FOYDALANUVCHILAR TOMONIDAN QONUN TALABLARINING BUZILISHI VA UNGA NISBATAN QO‘LLANILADIGAN JAZO TURLARI

Tursunov D.R, Tursunova S.B

Toshkent Irrigatsiya va qishloq xojaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti
(MTU) magistranti

Annotatsiya: Yer bu inson va jamiki tirik organizmlar uchun xizmat qiladigan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yani ozuqa manbalarimizni yetishtira oladigan asos hisoblanadi. Shunday ekan, yerdan oqilona foydalanish, uni asrab avaylash yerga oid qonunlarga amal qilish zarurdir.

Kalit so‘zlar: Umummilliy, resurs, qonunbuzarlik, javobgarlik, o‘zboshimchalik, prokuratura, qishloq xo‘jaligi, fermer xo‘jaliklari, yer kodeksi.

VIOLATIONS OF THE LAW BY LAND AND THE TYPES OF PENALTIES IMPOSED ON THEM

Abstract: The earth is the basis on which agricultural products that serve human beings and all living organisms can grow our food sources. Therefore, it is necessary to use the land wisely and to preserve it in accordance with the laws of the land.

Key words: Nationwide, resource, offense, responsibility, arbitrariness, prosecutor’s office, agricultural, farms, land code.

Kirish. Avvalom bor yerdan foydalanish huquqini buzish deganda, davlatning yerga nisbatan bo‘lgan mulk huquqiga qarshi qaratilgan, yerdan foydalanuvchilarning manfaatlariga zid bo‘lgan, yerdan oqilona va samarali foydalanishni ta’min etishga xalal beradigan g‘ayriqonuniy xatti-harakatlar yoki xarakatsizliklar tushuniladi.

Yerdan foydalanish huquqi qonun hujjatlariga qarshi turli xil xatti-harakatlar orqali buzilishi mumkin bo‘lib ularning tarkibi O‘zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 90-moddasida keltirilgan. Ularga quyidagilar kiradi:

*yer uchastkalarini sotib olish va sotish;

*sovg‘a qilish, garovga qo‘yish, o‘zboshimchalik bilan ayirboshlash; yerlardan o‘zga maqsadlarda foydalanish;

*yer uchastkalarini o‘zboshimchalik bilan egallab olish;

*yerlarning holatini buzish, ularni kimyoviy va radioaktiv moddalar bilan, ishlab chiqarish chiqindilari oqova suvlar bilan ifloslantirish; yerlarning holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadigan ob’ektlarni joylashtirish, qurish, loyihalash, ishga tushirish;

*vaqtincha egallab turgan yerni qaytarib berish muddatini buzish yoki shu yerlarni belgilangan maqsadda foydalanish uchun yaroqli holatga keltirib berish majburiyatlarini bajarmaslik;

*yer egaligi va foydalaniladigan yerlar chegaralarining marza belgilarini yo‘q qilib tashlash;

*yerlarning davlat ro‘yxati, hisob kitobi va baholanish ma’lumotlarini soxtalashtirish;

*yovvoyi o‘tlarga qarshi kurash choralarini ko‘rmaslik;

*yerdan xo‘jasizlarcha foydalanish;

*tuproqni shamol, suv ta’sirida nurashdan saqlash majburiyatlarini bajarmaslik va boshqalar[1].

Masalaning qo‘yilishi. Bosh qomusimizda umummilliy boylik bo‘lgan resurslar ichida yer birinch bo‘lib tilga olingan va muhofazasi kafolatlangan. Yer kodeksining 16-moddasida esa yer davlat mulki hisoblanib, u davlat tomonidan muhofaza etilishi mustahkamlab qo‘yilgan. Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, so‘nggi yillarda yer egalari, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilar tomonidan o‘zboshimchalik va beparvolikka yo‘l qo‘yib kelinayotir. Bunday qonunbuzilish holatlari asosan, yer maydonlari, shu jumladan, qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarni o‘zboshimchalik bilan egallab olib noqonuniy qurilishlarga nisbatan egalik huquqini berish shaklida qayd etilmoqda. Achinarlisi bu kabi holatlar yuzasidan biror-bir shaxsning javobgarlik masalasi hal etilmasdan qolayotganidir. Ya’ni bunga kim aybdor, kim javobgar ekani

qonuniy belgilanmagan edi. Qonunchilikdagi ushbu bo‘shliqdan aksariyat holatlarda fermer xo‘jaliklari rahbarlari foydalanib, fuqarolar bilan til biriktirgan holda yerlarni o‘zboshimchalik bilan egallash soni ortgandi. Prezidentimiz tomonidan imzolangan “Yer to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik choralari kuchaytirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonun bu boradagi ishlarni huquqiy tartibga solishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir[2].

Tadqiqot uslubi. Tahlillar so‘nggi yillarda yer bilan bog‘liq turli qonunbuzarliklar ko‘payganini ko‘rsatgan. Prokuratura organlari tomonidan 2018-yilda o‘tkazilgan nazorat tadbirlarida 837 holatda jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan o‘zboshimchalik bilan 331,1 gektar yer maydonlari egallab olingani aniqlangan. Bunga yo‘l qo‘ygan mansabdor shaxslarga nisbatan jinoyat qonunchiligida javobgarlik belgilanmagani sababli ularning qilmishlari jazosiz qolgan. Endilikda “Yer to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik kuchaytirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi qonunda yerga oid qonun talablarining jiddiy buzilishi jinoiy javobgarlikka sabab bo‘ladi. Jinoyat kodeksi 197-1-modda bilan to‘ldirilib, u “Sug‘oriladigan yerlarni o‘zboshimchalik bilan egallab olishga yo‘l qo‘ymaslik bo‘yicha choralar ko‘rmaslik” deb nomlandi. Mazkur moddaga ko‘ra, sug‘oriladigan yerlarni o‘zboshimchalik bilan egallab olishga yo‘l qo‘ymaslik bo‘yicha yer egasi, yerdan foydalanuvchi yoki ijarachi tomonidan choralar ko‘rmaslik, shunday qilmish uchun ma‘muriy jazo qo‘llanilganidan keyin sodir etilgan bo‘lsa, eng kam oylik ish haqining yuz baravaridan bir yuz ellik baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yuz oltmish soatgacha majburiy jamoat ishlari yoki ikki yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoki uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Olingan natijalar. Bunday qilmish takroran, bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib sodir etilgan bo‘lsa, eng kam oylik ish haqining bir yuz ellik baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yildan uch yilgacha

axloq tuzatish ishlari yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Mazkur moddada qilmishni yengillashtiruvchi holatlar ham nazarda tutilgan. Ya'ni, jinoyatni birinchi marotaba sodir qilgan shaxs, agar o'zboshimchalik bilan egallangan yer uchastkasining qaytarilishini ta'minlasa hamda o'zboshimchalik bilan egallab olishning oqibatlarini bartaraf qilsa, javobgarlikdan ozod etiladi. Yer bilan bog'liq munosabatlar

haqida so'z yuritar ekanmiz, yana bir holatga e'tibor qaratib o'tish joiz. Prokuratura organlari tomonidan 2018-yilda o'tkazilgan nazorat tadbirlarida 1,8 mingdan ziyod holatda mansabdor shaxslar tomonidan 30 ming 755 gektar yer maydoni noqonuniy ajratilgani aniqlangan. Jinoyat kodeksi “Yer berish tartibini buzish” deb nomlangan 229-4-modda bilan to'ldirilgani shu kabi noxush holatlarga chek qo'yishga qaratilgan. Endilikda yer berish tartibini buzish, shunday harakat uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin sodir etilgan bo'lsa, eng kam oylik ish haqining bir yuz ellik baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud muayyan huquqdan mahrum qilib, bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoki uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. O'sha harakat takroran sodir etilsa, sug'oriladigan yerlarning qishloq xo'jaligi oborotidan chiqishiga sabab bo'lsa, eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yildan uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud muayyan huquqdan mahrum qilib, uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Qonun bilan Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks ikkinchi va uchinchi qismlar bilan to'ldirildi. Ya'ni yer uchastkalarini o'zboshimchalik bilan egallab olish - fuqarolarga eng kam ish haqining o'n baravaridan o'n besh baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa - yigirma baravaridan o'ttiz baravarigacha miqdorda jarima solishga yoki o'n besh sutkagacha ma'muriy qamoqqa olishga sabab bo'ladi. Yer to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik kuchaytirilishiga oid mazkur hujjat bilan Fuqarolik kodeksiga ham o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi[3]. O'zboshimchalik bilan imorat qurgan shaxs unga mulk

huquqini ololmaydi. Bu shaxs qurgan imoratini tasarruf etishga — sotish, hadya qilish, ijaraga berish, imoratga nisbatan boshqa bitimlar tuzishga haqli emas. Imorat qurilgan yer uchastkasining mulkdori bo'lgan, unga umrbod meros sifatida egalik qilayotgan, doimiy egalik qilayotgan va foydalanayotgan shaxsning o'zboshimchalik bilan qurilgan imoratga nisbatan mulk huquqi sud tomonidan e'tirof etilishi mumkin. Bu holda imoratga nisbatan mulk huquqi e'tirof etilgan shaxs imorat qurgan shaxsning xarajatlarini sud belgilagan miqdorda qoplaydi[4].

Xulosa: Yer bilan bog'liq qat'iy qonuniy choralar, yerdan oqilona foydalanishga qaratilgan konstitutsiyaviy tamoyillarni hayotga to'liq tatbiq etishga xizmat qiladi. Zero, mamlakatimiz aholisining turmush farovonligini ta'minlashda, yurtimizning iqtisodiy salohiyati yuqsalishida yerning o'rni va ahamiyati beqiyos. Shu zaminning farzandi sifatida har birimiz yerning hayotimizda tutgan o'rnini anglashimiz, yerga oid qonunlar ijrosi ta'minlanishida barchamiz birdek mas'uliyat his qilishimiz darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirzaabdullaeva Matluba Rustamovna Muqumov Abdugani Muratobich, Xafizova Zulfiya Xolmuratovna “Yer huquqi”. Toshkent irrigatsiya va melioratsiya instituti, 2016 y
2. O'zbekiston Respublikasi Yer Kodeksi. Toshkent: “Adolat”, 2018.
3. [http:// www. colibri.ru](http://www.colibri.ru)
4. [http:// zakon. rin. Ru](http://zakon.rin.Ru)
5. [http:// www. Lex.uz](http://www.Lex.uz)